

Wyrok z dnia 3 października 2006 r.

III UK 84/06

Przewidziana w art. 28 ust. 3a ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2007 r. Nr 11, poz. 74 ze zm.) możliwość umorzenia należności z tytułu składek na ubezpieczenie społeczne dotyczy tylko zaległości z tytułu składek na ubezpieczenie własne płatnika.

Przewodniczący SSN Kazimierz Jaśkowski, Sędziowie SN: Jerzy Kwaśniewski, Herbert Szurgacz (sprawozdawca).

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w dniu 3 października 2006 r. sprawy z odwołania Edwarda T. od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych-Oddziału w B. o umorzenie należności z tytułu składek na ubezpieczenie społeczne, na skutek skargi kasacyjnej organu rentowego od wyroku Sądu Apelacyjnego w Lublinie z dnia 14 lutego 2006 r. [...]

u c h y l i ł zaskarżony wyrok i przekazał sprawę Sądowi Apelacyjnemu w Lublinie do ponownego rozpoznania.

U z a s a d n i e

Zakład Ubezpieczeń Społecznych-Oddział w B. decyzją z dnia 26 lutego 2004 r. odmówił Edwardowi T. umorzenia należności z tytułu zaległych składek w łącznej kwocie 16.976,73 zł, zaś Sąd Okręgowy-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Zamościu wyrokiem z dnia 14 grudnia 2004 r. [...], zmienił powyższą decyzję i umorzył wnioskodawcy należności z tytułu składek na ubezpieczenie społeczne, ubezpieczenie zdrowotne, Fundusz Pracy i FGŚP, odsetek, kosztów egzekucyjnych i kosztów upomnienia w łącznej kwocie 16.976,73 zł.

Sąd Okręgowy oparł swoje rozstrzygnięcie na następujących ustaleniach faktycznych. Wnioskodawca Edward T. prowadził działalność gospodarczą od 1991 r. Z upływem czasu w zakładzie prowadzonym przez wnioskodawcę nastąpiło załamanie

produkcji, co spowodowało u niego powstanie zaległości w wypłacie wynagrodzeń na rzecz pracowników i brak regulowania składek na ZUS. Za okres od stycznia 2002 r. do grudnia 2003 r. wnioskodawca nie uiścił należnych ZUS-owi składek. W 2003 r. zlikwidował działalność gospodarczą, a następnie po dokonaniu sprzedaży własnego domu i zakładu produkcyjnego, uzyskane w ten sposób środki w wysokości 370.000,00 zł przeznaczył na spłatę zadłużeń wobec banków i innych wierzycieli. Edward T. posiada niezaspokojone długi z tytułu zakupu paliw w kwocie 2.886,24 zł, wobec banku P. SA w kwocie 33.609,88 zł, wobec PGNiG w kwocie 9.919,82 zł, a jego zaległości względem Urzędu Skarbowego w Z. wynoszą 36.480,81 zł. Obecnie wnioskodawca jest osobą całkowicie niezdolną do pracy oraz samodzielnej egzystencji i pobiera rentę w kwocie 531 zł brutto. Na jego utrzymaniu pozostaje niepracująca żona i dwoje dzieci. Nie posiada żadnego majątku i mieszka u rodziny.

W oparciu o poczynione ustalenia faktyczne, Sąd Okręgowy uwzględnił wniesione przez wnioskodawcę odwołanie w całości, wskazując na treść art. 28 ust. 1 i art. 28 ust. 3a ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz.U. Nr 137, poz. 887 ze zm.). W uzasadnieniu wyroku Sąd pierwszej instancji podkreślił, iż w sprawie zachodzą przesłanki do uznania całkowitej nieściągalności należności wnioskodawcy, objętych decyzją, skoro jest oczywiste, iż w postępowaniu egzekucyjnym nie uzyska się kwot rekompensujących wydatki egzekucyjne. Ponadto, w ocenie Sądu, za umorzeniem należności przemawia trudna sytuacja zdrowotna i rodzinna wnioskodawcy, zatem brak jest podstaw do przyjęcia, aby stan majątkowy wnioskodawcy uległ zmianie.

W apelacji od wyroku Sądu Okręgowego, organ rentowy zarzucił bezpodstawne, jego zdaniem, umorzenie wnioskodawcy należności w kwocie 16.976,73 zł oraz umorzenie składek w kwocie 4.197,70 zł na ubezpieczenie społeczne i 1.434,81 zł na ubezpieczenie zdrowotne w sytuacji, gdy składki te były finansowane przez pracowników niebędących płatnikami składek. Ponadto, w ocenie apelującego nie ma podstaw do przyjęcia, że w postępowaniu egzekucyjnym nie uzyska się kwot przekraczających wydatki egzekucyjne, skoro dotychczasowe koszty egzekucyjne wyniosły 726,90 zł.

Sąd Apelacyjny-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w Lublinie dzieląc ustalenia faktyczne i ich ocenę prawną dokonane przez Sąd Okręgowy wyrokiem z dnia 14 lutego 2006 r. [...] oddalił apelację organu rentowego. Zdaniem Sądu drugiej instancji w sprawie zachodzi uzasadniony przypadek umorzenia należności składko-

wych w rozumieniu art. 28 ust. 3a ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, w związku z czym przypadek ten winien zostać rozpoznany na gruncie przepisów rozporządzenia Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 31 lipca 2003 r. w sprawie szczegółowych zasad umarzania należności z tytułu składek na ubezpieczenia społeczne (Dz.U. Nr 141, poz. 1365). Zdaniem Sądu Apelacyjnego z przepisu art. 28 ust. 3a ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych nie wynika, jak zdaje się twierdzić apelujący, jakoby ustawodawca ograniczył możliwości umorzenia należności składowych tylko do zaległości z tytułu składek na ubezpieczenie własne płatnika, toteż należności te podlegają umorzeniu w całości .

W skardze kasacyjnej od tego wyroku organ rentowy wniósł o zmianę zaskarżonego wyroku i poprzedzającego go wyroku Sądu Okręgowego poprzez oddalenie odwołania wnioskodawcy „w części odmawiającej umorzenia należności z tytułu składek za ubezpieczonych nie będących płatnikami składek odnośnie: składek w kwocie łącznej 10.828,00 zł (..), odsetek za zwłokę liczonych na dzień 5 stycznia 2004 r.: od składek na ubezpieczenia społeczne w kwocie łącznej 2.008,00 zł, od składek na ubezpieczenie zdrowotne w kwocie 307,00 zł, od składek na Fundusz Pracy i Fundusz Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych w kwocie łącznej 121,00 zł”. Alternatywnie, skarżący wniósł o uchylenie wyroku Sądu drugiej instancji i przekazanie sprawy temu Sądowi do ponownego rozpoznania.

Skarga kasacyjna została oparta na zarzucie rażącego naruszenia prawa materialnego poprzez błędną wykładnię: 1) art. 28 ust. 3a ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, polegającą na przyjęciu, iż daje on podstawę do umorzenia należności z tytułu składek w rozumieniu art. 24 ust. 2 tej ustawy za ubezpieczonych nie będących płatnikami składek, 2) art. 30 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, poprzez jego niezastosowanie do postępowania o umorzenie należności z tytułu składek w rozumieniu art. 24 ust. 2 tej ustawy. Za stanowiskiem, że art. 28 ust. 3a dotyczy wyłącznie umorzenia należności z tytułu składek za ubezpieczonych będących płatnikami składek i nie odnosi się do ubezpieczonych nie będących płatnikami składek przemawia wykładnia gramatyczna tego przepisu, a także wykładnia systemowa i celowościowa.

Wniosek o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania uzasadniono faktem wystąpienia istotnego zagadnienia prawnego związanego z wykładnią art. 28 ust. 3a ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych. Zdaniem skarżącego, istnieje wątpliwość, czy powołany przepis dotyczy wszystkich należności z tytułu składek, o ile są

one przekazywane do ZUS przez płatników składek, czy też dotyczy on jedynie tych należności, które są finansowane przez ubezpieczonych będących jednocześnie płatnikami składek.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Ustawa o systemie ubezpieczeń społecznych w rozdziale 3 Zasady ustalania składek na ubezpieczenia społeczne w art. 15-30 reguluje sprawy podstawy wymiaru składki oraz ich wysokości, podmiotów obowiązanych do ich finansowania, skutków nieopłacenia składek w terminie, przedawnienia należności z tytułu składek, zabezpieczenia należności z tytułu składek, rygory w zakresie dopuszczalności umarzania zaległości z tytułu składek, sprawy odroczenia spłaty składek oraz ich rozkładania na raty. Przepis art. 28 ust.1 formułuje zasadę, że należności z tytułu składek mogą być umarzone przez ZUS w całości lub części, jednak z uwzględnieniem rygorów przewidzianych w ust. 2-4 tego przepisu. W szczególności należności z tytułu składek mogą być umarzone tylko w przypadku całkowitej ich nieściągalności (ustęp 2), za wyjątkiem szczególnej sytuacji określonej w ustępie 3a. Ten ostatni przepis przewiduje, że należności z tytułu składek na ubezpieczenia społeczne ubezpieczonych będących równocześnie płatnikami składek na te ubezpieczenia mogą być w uzasadnionych przypadkach umarzone pomimo braku ich całkowitej nieściągalności.

W sprawie nie jest sporne, że zachodził uzasadniony przypadek umorzenia należności z tytułu składek w rozumieniu art. 28 ust. 3a ustawy systemowej w związku z § 3 rozporządzenia Ministra Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej z dnia 31 lipca 2003 r. w sprawie szczególnych zasad umarzania zaległości z tytułu składek na ubezpieczenia społeczne (Dz.U. Nr 141, poz. 1365). W spornej kwestii dopuszczalności umorzenia zaległości z tytułu składek nie tylko należnych od wnioskodawcy, ale również z tytułu zatrudnienia przez niego pracowników, Sąd Apelacyjny ograniczył się do podkreślenia, że umorzenie całości zaległości składkowych znajduje uzasadnienie w art. 28 ust. 3a, który skierowany jest do płatników składek. Zgodnie zaś z treścią art. 4 pkt 2, ppkt a i d ustawy systemowej płatnikiem składek jest pracodawca w stosunku do pracowników oraz ubezpieczony zobowiązany do opłacenia składek na własne ubezpieczenie. Skoro wnioskodawca był płatnikiem z dwu tytułów (jako prowadzący działalność gospodarczą oraz jako pracodawca), zachodzą przesłanki do umorzenia zaległości z obydwu tytułów.

Stanowisko to nie jest trafne, a zarzut kasacji naruszenia art. 28 ust. 3a ustawy systemowej jest usprawiedliwiony. Stanowisko Sądu Apelacyjnego pozostaje w sprzeczności z literalną wykładnią powołanego przepisu. Według jego brzmienia dotyczy on wyłącznie należności z tytułu składek na ubezpieczenie społeczne „ubezpieczonych będących równocześnie płatnikami składek na te ubezpieczenia”. Zgodnie z art. 4 ustawy systemowej użyte w ustawie określenia oznaczają: między innymi „ubezpieczeni” - osoby fizyczne podlegające chociaż jednemu z ubezpieczeń społecznych, z kolei określenie „płatnik składek” - to w pierwszym rzędzie pracodawca w stosunku do pracowników, a także inne podmioty, których wymienienie, w kontekście rozpoznawanej sprawy, nie jest celowe. Uwzględniając powyższe należy dojść do wniosku, że przepis art. 28 ust. 3a pod względem zakresu podmiotowego odnosi się wyłącznie do wnioskodawcy, który spełnia jego wymagania: mianowicie, jako prowadzący działalność gospodarczą wnioskodawca był „ubezpieczonym”, zaś jako zatrudniający pracowników - „płatnikiem składek”. Nie spełniają wymagań powołanego przepisu pracownicy zatrudnieni przez wnioskodawcę, którym brakuje przymiotu płatników składek. Wymieniony przepis odnosi się przy tym wyłącznie do należności z tytułu składek na ubezpieczenie społeczne ciężących na wnioskodawcy jako osobie prowadzącej działalność gospodarczą. Przepis dotyczy wyraźnie należności składkowych „ubezpieczonych”, tj. ich własnych obciążeń z tego tytułu. Dokonana wykładnia pozostaje w zgodzie z art. 30 ustawy systemowej, który formułuje ogólną zasadę, że do składek finansowanych przez ubezpieczonych nie będących płatnikami składek (a więc m. in. do pracowników) nie stosuje się art. 28 i 29 (ten ostatnio wymieniony przepis dotyczy odroczenia terminu płatności oraz rozłożenia należności składkowych na raty).

Rezultaty wykładni językowo-logicznej art. 28 ust. 3a ustawy systemowej są, zdaniem Sądu Najwyższego, na tyle jednoznaczne, że nie zachodzi potrzeba sięgania do pozostałych metod wykładni prawa. Warto jednocześnie podkreślić, iż rezultaty te pozostają w zgodzie z ogólniejszymi założeniami systemu ubezpieczenia emerytalno-rentowego, zwłaszcza z zasadami wymiaru świadczeń emerytalnych w systemie tzw. zdefiniowanej składki, według którego podstawę obliczenia emerytury będzie stanowiła kwota odzwierciedlająca sumę wpłaconych składek na ubezpieczenie emerytalne (z uwzględnieniem waloryzacji oraz zwaloryzowanego kapitału początkowego). Z założeniami tymi trudno byłoby pogodzić rozwiązanie przewidujące dopuszczalność wystąpienia przez ubezpieczonego, będącego płatnikiem składek, z

wnioskiem o umorzenie należności składkowych nie tylko z tytułu własnego ubezpieczenia, ale również innych ubezpieczonych.

Z przytoczonych motywów, na zasadzie art. 398¹⁵ k.p.c. należało orzec jak w sentencji wyroku.

=====